

ЖИТТЯ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ

БОГДАН ЧЕРВАК

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

Харків
«ФОЛІО»

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

Неможливо собі уявити національно-визвольні змагання за українську державність у XX сторіччі без полковника Андрія Мельника. Вдумайтеся, впродовж п'ятдесяти років(!) революційних подій Першої та Другої світових воєн А. Мельник завжди перебував в авангарді боротьби за майбутнє українського народу.

І все ж питання, ким для України є Андрій Мельник і чому проти нього досі діють міфи радянської та московської пропаганди, залишається відкритим. А все тому, що його життєвий шлях, на жаль, залишається маловідомим і належним чином не осмисленим.

У книжці автор на основі реальних подій, свідчень і документів розкриває основні віхи життя Андрія Мельника, його боротьби за волю України, передусім на становищі голови Проводу українських націоналістів і Організації українських націоналістів, яка у роки Другої світової війни стала

впливовим політичним і військовим чинником у протистоянні німецьким і московським окупантам.

Автор не оминає складних і болючих сторінок у біографії А. Мельника, намагається відтворити драматичну атмосферу тих часів, коли народжувалася і вмирала надія на свободу для нації.

Вперше публікуються маловідомі документи, які проливають світло на діяльність ОУН і Андрія Мельника і післявоєнний період.

Книжка стане у пригоді кожному, хто вболіває за Україну, її незалежність, соборність і свободу.

* * *

Присвячую друзям:

Василію Кіндрацькому, який загинув на Донбасі у 2015 році від обстрілу ворожого танка, перед тим піднявши державний прапор і стяг ОУН на шахті «Бутівка».

Борису Гуменюку, геніальному поетові, добровольцю, який взяв до рук зброю у 2014 році, а у грудні 2022-го останній раз вийшов на зв'язок під Бахмутом.

Борису Гончару, офіцерові ЗСУ, на якого, не зважаючи ні на що, чекають дружина і син.

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

*І знов у вирій лунуть журавлі...
Серпанком суму вкриті їхні крила.
Далеко від батьківської землі
Нова, ще свіжа виросла могила.*

*Помер наш вірний, мудрий проводир...
Був чверть століття на чолі загонів.
Ми з ним пройшли через війну і мир,
У наступах стрімких і в обороні.*

*Селянський син з Дрогобицьких полів,
Він поєднав у серці Львів і Київ.
Він дію ставив попереду слів
І в боротьбі знайшов свободи вияв.*

*І побіч Коновальця і Петлюри
Козацьке хрещення прийнявши у бою,
Змагався він через громи і мури,
Щоб Україну визволить свою.*

*Коли полковник Мельник мчав на Київ
Під пісню синьо-жовтих прапорів,
То ворогів, як буревій, розвіяв
Його стрімкого наступу порив.*

*Повік запам'ятала Україна
Лисоньські і Макіївські бої
І згадує з любов'ю свого сина,
Що став грудьми на захисток її.*

*Та присудила невблаганна доля
Йому скитальщини тернистий шлях.
Рука, що звикла до меча й і пістоля,
Взяла перо... Не згас вогонь в очах!*

*Вода з підземних рвалася джерел,
Із рідних піль приходили листи...
Він чатував невтомно, як орел,
На слушний час, щоб в наступ повести.*

*І не діждавсь... Нещадна чорна смерть
Перетяла життя тендітну нитку,
Стражданням переповнене ущертъ,
Спинилось серце... Так осінню квітку
Вбиває несподіваний мороз
Без попередження і без погроз.*

*Душа його нареши́ті відпочила...
Як жаль: на чужині його могила,
А не в країні, що його зродила...*

*Він все віддав, без жадного прибутку,
В змаганнях за Соборну Україну,
Лиш рідної землі маленьку грудку
З собою взяв на згадку в домовину.*

*Він відійшов у інший кращий світ...
Та не загасла сонцесяйна мрія!
Залишилася нам як заповіт
Ідея світла Мельника Андрія!*

Ганна Черінь

Розділ I

ЗАГИНУВ ВОЖДЬ, ХАЙ ЖИВЕ ВОЖДЬ!..

Від гімназиста до січового стрільця. — Погром у львівській тюрмі. — Трагедія у Роттердамі. — Що означає для нації постать Євгена Коновальця. — Зустріч Андрія Мельника і Євгена Коновальця у Татрах. — На чолі ОУН

Полковнику Андрію Мельнику довелося бути активним учасником найдраматичніших періодів нашої історії. Впродовж п'ятдесяти років революційних подій Першої та Другої світових воєн він завжди був там, де кувалася доля і майбутнє українського народу.

Народився Андрій Мельник 12 грудня 1890 року на території Австро-Угорщини в українському селі Воля Якубова неподалік Дрогобича, що на Львівщині. Основи національної свідомості й патріотизму сформувалися в рідній оселі, де особливо шанували Івана Франка та наслідували живий приклад батька Атанаса Мельника — не лише доброго господаря, а й відомого громадського діяча, який багато зробив для піднесення національної

свідомості своїх односельців. Так, наприклад, він купив у свою власність сільську корчму і зробив з неї читальню і місце зустрічей сільської інтелігенції.

Атанас Мельник подбав, щоб його син став освіченою людиною. Початкову освіту Андрій здобував у Самборі, батько винайняв там для нього квартиру. Продовжив навчання у Дрогобичі, де закінчив гімназію ім. Франца Йосифа I, і у Стрийській гімназії, в якій свого часу навчалися майбутні діячі ОУН Степан Бандера, Олекса Гасин, Степан Охримович, Лев Ребет, Петро Мірчук, а також майбутній глава Української греко-католицької церкви кардинал Мирослав Іван Любачівський.

Коли Андрію виповнилося шість років, померла його мати — Марія Коваль. Через деякий час батько одружився вдруге — з вдовою Павлиною Матчак, яка замінила Андрію матір.

У 1904 році від сухот помирає батько. Обтяжена великою господаркою та обов'язком дбати про дітей Павлина Матчак бере шлюб із Костем Мисівом. Андрій, який звик до опіки батьків, переживав, що в нього можуть не скластися взаємини з нерідними мачухою і вітчимом. Але його побоювання не справдилися. Павлина Матчак і Андрій Мисів були люблячими й уважними до нього, дбали й підтримували його, а коли Андрій захворів на сухоти, продали частину обійстя, щоб оплатити лікування в Хорватії.

Усе життя Андрій виявляв вдячність до названих батьків, яких полюбив як рідних.

У 1912 році Андрій Мельник переїхав до Відня, де вступив на факультет лісового господарства Університету природних ресурсів та прикладних наук про життя. Навчання в університеті було платним, і проживання у Відні влітало у копійку. І тут знову допомогли мачуха і вітчим, які знову продали частину своїх маєтків і оплачували рахунки Андрія. Але недовго йому довелося там навчатися.

У 1914 році почалася Перша світова війна. Влада Австро-угорської імперії дозволила сформувати у Львові військовий підрозділ, який би складався з українців. Ця новина мала великий вплив на Андрія. Він перервав навчання у Відні та записався до лав Українських січових стрільців.

Власне бойовий гарт він отримав у стрілецькому легіоні, який воював проти російської армії на території Галичини. Саме там проявився його непересічний талант як військового організатора.

Спочатку А. Мельнику довірили керівництво чотою, а згодом він очолив сотню стрільців УСС. Підлеглі йому січові стрільці неодноразово відзначали хоробрість та дбайливе до них ставлення з боку сотника. А. Мельник брав безпосередню участь у всіх боях, безстрашно йшов в атаки та вміло ухилявся від куль. Його героїзм був належно оцінений: за час служби в УСС А. Мельника тричі нагороджували високими бойовими нагородами, включно із бойовою шаблею від спадкоємця Австро-Угорського престолу.

У бою за Бережани на горі Лисоня Андрій Мельник потрапив у російський полон та був інтернований до с. Дубовиці під Царициним. У концтаборі над Волгою він познайомився з Євгеном Коновальцем, із яким подружився і повагу до якого культивував серед своїх друзів і прихильників.

Коли у 1917 році в Києві розгорівся вогонь Української революції, А. Мельник разом з іншими в'язнями втік з полону. З труднощами він добрався до столиці, де увійшов у суспільно-політичне життя і боротьбу за відродження самостійності України.

Характерна деталь — Є. Коновалець і А. Мельник, попри зміни урядів і метаморфози політичного життя, наполегливо розбудовували українську військову силу, оскільки були переконані, що без неї неможливо здобути й утримати власну державу. А тому в Києві

Андрій Мельник разом із Євгеном Коновальцем взяли-ся за створення Галицько-буковинського куреня, який переріс у корпус Армії Української Народної Республіки — найбільш дієвої та дисциплінованої військової одиниці, що захищала Українську народну республіку, і отримали військові звання полковників.

Відтоді доля Андрія Мельника безпосередньо пов'язана зі столицею. Зокрема він долучився до придушення так званого «січневого повстання» у Києві в січні 1918 року. Тоді на заводі «Арсенал» більшовики підняли збройне повстання проти Української народної республіки. Вони не приховували, що дестабілізація у Києві й безпорадність влади прискорять вторгнення московських військ в Україну. Ситуацію у Києві опанували українські військовики.

Євген Коновалець разом з Андрієм Мельником розробили план військової операції з придушення бунту більшовиків. Спочатку січові стрільці вибили ворогів з околиць Софійської площі, а 2 лютого витіснили їх з Подолу.

Паралельно до Києва увійшли війська на чолі з Симоном Петлюрою.

Об'єднанні сили українців жорстко придушили заколот. Третього лютого взяли «Арсенал». Саме полковник А. Мельник видавав наказ знешкодити більшовиків на «Арсеналі». А вже наступного дня впали залізничні майстерні, де переховувалися заколотники. За лічені дні у Києві було наведено порядок.

Коли у квітні 1918 року відбувся державний переворот, унаслідок якого до влади прийшов гетьман Павло Скоропадський, Андрій Мельник, не полишаючи своїх обов'язків військовика, з дозволу Євгена Коновальця поїхав у Відень, щоб закінчити навчання. Проте, коли у листопаді 1918 року Українська держава в особі гетьмана Скоропадського проголосила курс на об'єднання з «демократичною» Росією, він повернувся в Україну

і взяв участь у протигетьманському повстанні, яке завершилося створенням Директорії Української народної республіки.

Ось як про цей час у своїх мемуарах згадував Євген Коновалець:

«Як відомо, Директорія вислала до Києва січових стрільців, а мене призначила комендантом міста й своїм представником до часу в'їзду в столицю...

Ніяких директив ані щодо загальної лінії політики, ані щодо маси заплутаних питань місцевого київського значення я не одержав. На мої настирливі запити з Києва до Вінниці, де в той час перебувала Директорія, я весь час одержував стереотипні відповіді: "Все, мовляв, буде налагоджене, коли Директорія переїде з Вінниці до Києва"».

Інколи Є. Коновальцю у військових справах доводилося покидати Київ. Тоді замість себе виконувачем обов'язків коменданта столиці він залишав Андрія Мельника. У цей час А. Мельник видав Наказ, у якому, зокрема, йшлося:

«1. Всім військовим і громадським органам боротися проти самочинних трусів, арештів і розстрілів, якими користуються вороги УНР у явно провокаційних цілях.

Я буду безмилосердно віддавати винних під військово-польовий суд для найтяжчого покарання.

2. Супроти того, що Український народ вів тяжку боротьбу за свою свободу і самостійність, він умів і уміє з великою пошаною і любов'ю ставитися до свободи інших народів.

І тому рішуче буду переслідувати тих провокаторів, які ширять чутки про можливість єврейських погромів, або агітують за них і віддавати їх під військово-польовий суд як злочинців проти УНР».

Коновалець і Мельник швидко навели у Києві порядок, не допустивши погромів і безладів, за що їм

дякували кияни. Жаль, що нинішні кияни так мало знають справжню історію свого міста.

Але Є. Коновалець не бачив себе очільником столиці, оскільки вважав, що має зробити все можливе, щоб зупинити московських окупантів, які розв'язали нову війну проти України. Водночас в ультимативній формі вимагав від Володимира Винниченка і Симона Петлюри припинити партійні чвари, перестати загрозувати з соціалістами та більшовиками, зосередитися на створенні професійної Армії як гаранта незалежності України.

Щоб не допустити хаосу й анархії, навіть обговорювалася ідея запровадження військової диктатури у складі тріумвірату: Симон Петлюра, Євген Коновалець і Андрій Мельник.

Однак Директорія на цей крок не погодилася. Зрештою Є. Коновалець і А. Мельник не захотіли марнувати час на політиканство й вирушили на фронт.

Увесь цей час Андрій Мельник наполегливо відмовлявся від будь-яких політичних посад, але дав згоду на призначення його Начальником Штабу Дієвої Армії УНР у ранзі отамана, хоч просив і надалі називати його половником. У такий спосіб Директорія визнала його військовий талант і вклад у розбудову збройних сил. Відтак А. Мельник брав участь у плануваннях усіх важливих битв, зокрема успішної Карабчіївській операції та битви під Проскуровом.

Остання його військова посада — військовий інспектор дипломатичних місій УНР за кордоном, на яку його призначив Симон Петлюра у 1920 році з метою налагодження співробітництва у військовій сфері з іншими країнами.

Але це вже був час, коли бойові підрозділи Армії УНР відступали на захід, і стало очевидним, що українцям не вдасться відстояти свою державу у війні з московськими більшовиками.

ЗМІСТ

АНДРІЙ МЕЛЬНИК 3

*Розділ I. Загинув вождь, хай живе
вождь!...* 7

*Розділ II. Незриме військо
поневоленої нації* 49

*Розділ III. Присягаю Богові і Україні
на кров славної пам'яті вождя.* 67

Розділ IV. Розкол і розбрат 92

*Розділ V. За п'ять хвилин
до дванадцятої* 122

Розділ VI. Війна 158

*Розділ VII. Між нацизмом
і більшовизмом* 254

Розділ VIII. Екзиль. 294

Розділ IX. За океаном 311

*Розділ X. Перед відходом
у вічність* 337

Розділ XI. Замість квітів на могилу. .. 349

Розділ XII. Дороговказ 366

ДОВІДКОВО.....	372
Список скорочень, що зустрічаються у тексті.....	377
Словник.....	379
Подяки.....	380
ДОКУМЕНТИ.....	382
Література і джерела використані для відтворення подій.....	506

